

ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ ЯК ЕТАП ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено аналізу феномену Помаранчевої революції в контексті трансформації політичного режиму в Україні. Революційні та постреволуційні події розглядаються як етапи трансформаційного циклу, типового для країн, що здійснюють транзит від авторитаризму. Події листопада 2004 - січня 2005 рр. стали на заваді консолідації політичного режиму, що формувався на попередніх етапах трансформаційного процесу. В такий спосіб Помаранчева революція змінила логіку вже розпочатого трансформаційного циклу в Україні. Невизначеність постреволуційного періоду пояснюється у статті становленням композиції політичних суб'єктів (акторів), а також норм і правил політичної діяльності (інститутів), що відповідає вимогам політичного режиму, який трансформується за зміненим, нелінійним сценарієм.

Помаранчева революція в Україні стала предметом дослідження численних вітчизняних та зарубіжних учених у царині політології, економіки, міжнародних відносин. У фокусі уваги науковців перебувають політичні [13, 19-36], геополітичні [3, 146-157], соціально-економічні [1, 61-73] та інші аспекти подій листопада 2004 - січня 2005 рр. Це дає змогу сприймати Помаранчеву революцію як цілісний феномен, проте під різними кутами зору. Отже, серед підходів до дослідження цього феномену можна виділити класифікацію її як: 1) революції - тобто комплексу стрімких і якісних змін у суспільно-політичному й соціально-економічному житті країни; 2) елементу геополітичної гри основних світових центрів на території України; 3) державний переворот. У рамках кожного з виділених напрямів існують свої особливості. Зокрема, В. Якушик відзначає необхідність виділення не тільки помаранчевої, але й біло-блакитної революції, а також і їх результуючої - революції духу [12, 4]. Зазвичай Помаранчеву революцію ідентифікують власне як політичну, а не соціально-економічну, адже її економічний порядок денний не було реалізовано¹.

У цій статті пропонується зосередитися на підході, що характеризує Помаранчеву революцію як етап трансформації політичного режиму в Україні. Наголосимо, що наразі йдеться не про розгляд односпрямованого вектора трансформації - від тоталітаризму й авторитаризму до демократії. Дійсно, під час революційних подій та одразу після

них навіть серед наукової спільноти домінував оцінювальний підхід під час аналізу подій листопада 2004 - січня 2005 рр. Про це свідчать численні статті, коментарі, інтерв'ю фахівців, які досліджували феномен Помаранчевої революції. Це засвідчило пріоритетність громадянської позиції та громадянської свідомості дослідників. Відмовившись від «телеологізму історії» та користуючись методологією транзитологів, пропонуємо розглянути трансформацію політичного режиму як процес переходу від одного консолідованого режиму до іншого.

Отже, ця стаття спрямована на висвітлення проблеми Помаранчевої революції в контексті трансформації політичного режиму в Україні. Такий підхід дозволяє проаналізувати етапи трансформації та розглянути причини й наслідки нелінійного сценарію трансформації, який реалізовується в Україні.

Насамперед пропонується зосередитися на методології дослідження в рамках обраного підходу. Як зазначили дослідники Г. О'Доннелл і Ф. Шміттер, «перехід відбувається від визначених авторитарних режимів до невизначеного "чогоось". Це "щось" може бути пов'язане як із встановленням політичної демократії, так і з реставрацією нової, можливо, більш жорсткої, форми авторитарного правління...» [19, 19].

Однак, незважаючи на непередбачувані наслідки переходу, транзитологи досі досліджують його в контексті демократичної перспек-

¹ Виступ Директора Центру соціальних досліджень «Софія» А. Єрмолаєва на Засіданні Українського клубу «Початок передвиборчого політичного сезону: конкуренція чи полювання», проведеного у м. Києві 26 серпня 2005 р. (<http://dialogs.org.ua/ru/material/fiull/6/3805>).

тиві. Визнаючи неможливість кваліфікації політичних режимів посткомуністичних країн як демократичних у сенсі нормативних теорій [15; 11, 44-63], їх називають «гібридними» [10, 23], визначають як «делегативні демократії» [5, 52-69], «адміністративні демократії» [16, 340-383], «авторитарні демократії» [8, 61-82] та інші «демократії з прикметниками» [14, 430-451]. Недоліком характеристики режиму як гібридного є неможливість дати відповідь на питання про причини та наслідки такого результату трансформації. До того ж, відповідно до цього підходу, гібридні режими розглядаються як девіантні випадки, а їх аналіз зводиться до пошуку ситуативних пояснень відхилення від загальної логіки неминучого демократичного фіналу трансформації.

Розглянемо інший транзитологічний підхід, що вбачає у трансформаційних змінах процес переходу від одного консолідованого режиму до іншого. Вважається, що крах політичних режимів починається в результаті розколу правлячої еліти та прибічників і супротивників збереження статусу-кво стосовно даного режиму [19, 67]. Дискусії дослідників (зокрема, Г. О'Доннелла, Р. Гунтера, Н. Діамандоруса, Х.-Дж. Пуле та інших) щодо фіналу переходу розходяться [7, 33]. Вирішенням проблеми меж переходу може слугувати мінімалістське визначення консолідації, запропоноване Х. Лінцом [18, 156]. Х. Лінц вважає, що ознакою консолідації демократії є відсутність визначальних акторів, що виступають як «групи вето» стосовно демократичних інститутів. У більш широкому сенсі стійким протягом досить довгого часу (консолідованим) можна вважати той політичний режим, у рамках якого відсутні визначальні актори, здатні змінити режим у цілому без згоди інших визначальних акторів [18, 34]. Таке визначення має універсальний характер. Воно може стосуватися і європейських демократій, і комуністичних або посткомуністичних режимів. Отже, трансформацію політичного режиму можна назвати процесом переходу від одного консолідованого режиму до іншого. У такий спосіб транзитологи дійшли висновку, що процес переходу пов'язаний із відсутністю консолідації політичного режиму. Конфлікт акторів (владних суб'єктів) стосовно інститутів (правил і норм політичної діяльності), а також контролю над ресурсами задає характер і результат переходу.

Найважливішою характеристикою переходу, що виокремлює його серед інших змін політичного режиму, є невизначеність елементів політичного режиму. Транзитологи приділяють багато уваги дослідженню поняття невизначеності як системної характеристики переходу в посткомуністичних

суспільствах. Приміром, В. Банс зазначає, що невизначеність переходу складається з невизначеності інститутів політичної влади та результатів політичного процесу [2, 44-51]. Динаміка невизначеності дозволяє розподілити трансформаційний процес на такі етапи:

1. На етапі лібералізації попереднього режиму виникає невизначеність, викликана зміною композиції акторів та їх стратегій, а також виникненням нових інститутів.

2. На етапі краху попереднього режиму невизначеність зростає, досягаючи піку в момент фіналу функціонування всіх Чи більшості формальних інститутів попереднього режиму (цей момент і означає крах попереднього режиму).

3. Між крахом попереднього режиму і встановленням нового може мати місце проміжок часу, протягом якого невизначеність максимально висока - невизначеними є формальні інститути, стратегії та ресурси акторів політичного режиму.

4. На етапі встановлення нового режиму, початок якого визначається початком функціонування всіх або більшості його формальних інститутів, невизначеність поступово починає зменшуватися.

5. На етапі консолідації нового режиму невизначеність переходу зникає, а композиції акторів, їх стратегій і інститутів поступово стають стійкими [18, 35-36].

Як видно, така послідовність етапів переходу розрахована на «відкритий фінал» процесу трансформації.

Трансформація політичного режиму в Україні розгортається за нелінійним сценарієм. Свідченням цього стала Помаранчева революція, яка змінила логіку транзиту. Події листопада 2004-го - січня 2005 рр. стали на заваді консолідації політичного режиму, що формувався на попередніх етапах трансформаційного процесу. Невизначеність конфігурації інститутів і акторів, яка характеризує революційні та постреволюційні події в Україні, пояснюється становленням нового політичного режиму як системи способів і методів взаємодії органів державної влади та суспільства, специфіка яких визначається конфігурацією владних суб'єктів, їх соціальних, економічних, політичних та особистих ресурсів та впроваджуваних ними стратегій державного управління.

На основі викладеної методології розглянемо трансформацію політичного режиму в Україні. *Перший етап, що ознаменував початок переходу, мав місце ще за часів УРСР.* Ідеться про перебудову, що реалізовувалася за ініціативи М. Горбачова. Реформаторська частина компартійно-радянського керівництва зробила спробу

шляхом «революції згори» здійснити системну модернізацію навздогін [9, 917]. Невизначеність, що мала місце на загальносоюзному рівні, впливала на композиції акторів і їхніх стратегій, а також сприяла появі нових інститутів в УРСР. Зокрема, на хід перебудови відчутно впливали поява й активізація структур Народного руху України. Як повноцінні актори оформилися суспільно-політичні, культурно-історичні та екологічні громадські організації. Свідченням якісної зміни конфігурації політичних акторів в УРСР стало політичне розмежування у її Верховній Раді. Йдеться насамперед про становлення опозиції (Народної ради) та комуністичної більшості («За Радянську суверенну Україну»).

Наступний етап трансформації розпочався із здобуттям Україною незалежності. З 1991 р. політичні актори отримали можливість освоювати ресурси та обирати стратегії взаємодії у рамках незалежної держави. Зазначимо, що трансформаційний процес не обов'язково супроводжується зміною акторів та інститутів. Приміром, до 1996 р. в Україні діяла Конституція УРСР. Саме невирішеність питання композиції політичних акторів через формальні інститути та розподіл ресурсів сприяли затягуванню періоду невизначеності.

Однак процес трансформації тривав відповідно до розпочатої логіки. *Наступний етап позначився низкою кроків, спрямованих на подолання невизначеності.* Конституція України 1996 р. закріпила адміністративно-територіальну систему, принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, а також процес їх формування, верховенство прав людини, свободу слова та низку інших положень [4]. На цьому ж етапі відбувається формалізація інших норм та правил політичної діяльності - політичних інститутів. Зокрема, проводяться президентські, парламентські вибори, а також вибори до органів місцевого самоврядування; реформується виборча система; здійснюється розвиток партійної системи; впроваджуються реформи органів влади тощо. Відбувається структурування економічного простору країни - насамперед через оформлення та конкуренцію ключових фінансово-промислових груп.

Наголосимо, що конкуренція та суперництво політичних та економічних акторів має місце і на цьому етапі трансформації. Проте визначальною рисою є наявність домінуючого актора, здатного ефективно контролювати діяльність інших акторів - через формальні чи неформальні інститути. Як приклад можна назвати ініціативи проведення конституційної реформи Президента Л. Кучми. Серед його пропозицій було впровадження принципу бікамералізму для посилення позицій терито-

ріальних громад у Парламенті. Ініціативи також зачіпали питання повноважень (тобто можливостей домінування) інших політичних акторів [6]. Незважаючи на проведення референдуму та отримання прогнозованих результатів, ця конституційна реформа не була втілена в життя. Однак це не свідчить про зникнення домінанти політичного актора, який ініціював реформу. Скоріше, це говорить про уможливлення досягнення його цілей без зміни такого формального інституту, як Конституції. Використання неформальних інститутів було ефективною практикою політичних акторів, тому не поступалося у значимості перед формальними нормами та правилами політичної діяльності. Додамо, що домінуючий актор мав можливості регулювати не тільки політичні, але й економічні ресурси інших акторів.

Отже, саме такий політичний режим - із присутністю домінуючого актора, широким використанням неформальних інститутів та присутністю формальних - був готовий до консолідації напередодні Помаранчевої революції. Останнім етапом мало стати: 1) збереження за Президентом Л. Кучмою максимуму владних повноважень через обіймання посади Прем'єр-міністра або продовження президентських повноважень; 2) ротація влади, але за рахунок пропрезидентського політичного діяча, яким став кандидат у президенти В. Янукович.

В Україні, як і в більшості інших пострадянських держав, є політичні актори, що не були долучені до процесу прийняття ключових рішень щодо питань функціонування політичних і економічних інститутів. Їхня діяльність мала місце на кожному з етапів трансформації, проте відрізнялася за критеріями активності, системності та впливовості на хід політичного процесу. Як приклад можна назвати В. Юшенка після його відставки з посади Прем'єр-міністра.

Напередодні Помаранчевої революції ступінь неприйняття консолідації політичного режиму, що виключав з процесу прийняття рішень значну частину політичних акторів, виявився достатньо високим для зміни логіки трансформаційного процесу шляхом революційних перетворень. Ідеться про повноцінний «бунт» усередині влади, адже на боці революціонерів виступили не тільки загальнонаціональні, але й місцеві політики (частина органів місцевого самоврядування).

Під час Помаранчевої революції широко застосовувалися як формальні, так і неформальні норми та правила політичної діяльності. Приміром, переговорний процес опонентів відбувався у двох просторах: 1) офіційному (наприклад, численні «круглі столи» за участю міжнародних посеред-

ників); 2) неофіційному (так звані закулісні домовленості). Часто використання формального інституту слугувало закріпленню попередньо досягнутого неформального компромісу серед еліти.

Помаранчева революція дала старт появі нових політичних акторів (зокрема, молодіжній організації «Пора» на чолі з В. Каськівим²) та посиленню вже існуючих. Так, низка місцевих рад включилася у загальнонаціональний політичний процес. Міські ради Києва, Львова, Івано-Франківська, Тернополя та Вінниці висловили недовіру ЦВК після другого туру президентських виборів 2004 р. У свою чергу Донецька, Харківська, Луганська, Одеська обласні ради народних депутатів, а також Верховна Рада Республіки Крим прийняли спільну заяву, в якій засудили дії опозиції, наголосивши, що вони можуть спричинити розкол країни.

Крім того, стрімко формувалися нові політичні інститути. Варто відзначити, зокрема, Комітет національного порятунку, що закликав до загальнонаціонального страйку, а також проведення у м. Северодонецьку з'їзду депутатів рад сходів і півдня країни, де лунали заклики до створення автономії на основі південно-східних областей.

Проте Помаранчева революція відбулася у мирному форматі. Відповідну заяву було прийнято на засіданні Ради національної безпеки та оборони України 28 листопада 2004 р. Опонуючі сторони також підписали спільну заяву, згідно з якою сторони зобов'язувалися утримуватися від насильства і визнати рішення Верховного Суду - формального інституту.

У такий спосіб, застосовуючи формальні та неформальні інститути, опонуючі сторони домовлялися про правила гри під час Помаранчевої революції, адже сформовані раніше вже не функціонували. Так само неробочими виявилися попередньо напрацьовані стратегії акторів, не кажучи вже про їхню конфігурацію. Так, події листопада 2004-го - січня 2005 рр. стали етапом невизначеності та не дозволили консолідуватися політичного режиму, що формувався на попередніх етапах трансформаційного процесу. Згідно з такою нелінійною логікою трансформації політичного режиму, постреволюційний період був покликаний зменшувати невизначеність і сприяти становленню сталої композиції політичних акторів, інститутів, ресурсів та стратегій. Єдність дій колишньої опозиції і теперішніх переможців порушилася ще під

час консультацій щодо змін до Закону про вибори та Закону про зміни до Конституції. Зокрема, соціалісти пристали на пропозицію В. Литвина і комуністів голосувати за зміни до Закону про вибори та Закону про зміни до Конституції «пакетом». «Наша Україна» й особливо БЮТ виступали проти «пакетного» голосування. Зрештою, 8 грудня 2004 р. Верховна Рада ухвалила «пакет» законів, який не лише змінював Закон про вибори, а й перетворював у перспективі Україну на парламентсько-президентську республіку [9, 980]. Відсутність одностайності помаранчевої команди найяскравіше проявилася під час невдалої спроби утворити помаранчеву коаліцію за результатами парламентських виборів 2006 р.

Однією з характеристик постреволюційного періоду стало реформування політичних інститутів - норм та правил політичної діяльності. Розглянемо підхід до реформування Ради національної безпеки та оборони України³. Секретар РНБОУ наділявся правами, які, згідно з Конституцією та чинним законодавством, належать виключно до повноважень Президента України як голови цього органу. Першим секретарем РНБОУ з новими адміністративними можливостями став П. Порошенко. З приводу посадових прав, обов'язків і відповідальності між ним та Прем'єр-міністром Ю. Тимошенко одразу виникли суперечності, які незабаром переросли у відкритий конфлікт [9, 992]. Результатом суперечностей політичних акторів у помаранчевому таборі стала відставка Прем'єр-міністра Ю. Тимошенко⁴, напередодні якої держсекретар О. Зінченко подав у відставку, звинувативши секретаря РНБОУ П. Порошенка, першого помічника Президента О. Третякова та лідера парламентської фракції «Наша Україна» М. Мартиненка в корупційних діях і використанні влади з корисливою метою.

Відставка уряду спричинила правову колізію, що не могла бути вирішена шляхом використання формальних інститутів. За новою редакцією Основного закону України, суб'єктом формування уряду мала стати парламентська коаліція, що могла бути утворена лише після майбутніх парламентських виборів 26 березня 2006 р. У ситуації правової невизначеності уряд Ю. Єханурова пропрацював до серпня 2006 р.

На окрему увагу заслуговує конституційна реформа. Йдеться про запровадження з 1 січня

² Доповідь В. Романової «Залученість громадських ініціатив та громадських об'єднань в українську політику на місцях» на конференції «Громадянське суспільство: проблеми теорії та практики», 5 жовтня 2007 р., Національний університет «Києво-Могилянська академія».

³ Указ Президента «Про деякі питання організаційної діяльності Ради національної безпеки та оборони України» від 8 лютого 2005 р.

⁴ Указ Президента про припинення повноважень Прем'єр-міністра Ю. Тимошенко та відставку всього уряду від 8 вересня 2005 р.

2006 р. змін до Конституції, згідно з якими Україна перетворюється на парламентсько-президентську республіку. Крім того, Президент України В. Ющенко виступив із ініціативою продовжити реформування Основного закону. В лютому 2008 р. відбулося перше засідання Конституційної ради - позапарламентського органу, покликаного розробити новий варіант Конституції. Досі триває дискусія стосовно процедури внесення змін до Конституції за затвердження їх на референдумі, а не через Верховну Раду.

Можливо, через наявність частих правових колізій постреволюційний період характеризується наявністю низки публічних угод політичних акторів — інститутів, які важко назвати як формальними, так і неформальними. Зокрема, йдеться про «Декларацію єднання і співпраці заради майбутнього України», яку підписали Президент України В. Ющенко, Голова Верховної Ради В. Литвин, в. о. Прем'єр-міністра Ю. Єхануров та уповноважені парламентських груп і фракцій, що підтверджувала згоду на призначення Ю. Єханурова головою уряду. У цьому контексті не можна не згадати Універсал національної єдності, підписаний за результатами «круглого столу» Президентом В. Ющенком, Прем'єр-міністром Ю. Єхануровим, Головою Верховної Ради О. Морозом, лідером фракції «Наша Україна» Р. Безсмертним, лідером фракції СПУ В. Цушком, лідером фракції Партії регіонів В. Януковичем (лідер КПУ підписав його із застереженнями; Ю. Тимошенко підписати документ відмовилася), після чого Президент подав у Парламент на призначення Прем'єр-міністром кандидатуру В. Януковича.

Відзначимо, що саме формальні інститути або спроби їх оформити засвідчували незгоду політичних акторів щодо пропонованих композицій та розподілу ресурсів. Як приклад можна навести законопроект «Про Кабінет Міністрів України та центральні органи виконавчої влади», внесений наприкінці жовтня 2006 р. Президентом до Парламенту. У відповідь уряд запропонував Верховній Раді власний проект закону «Про Кабінет Міністрів України» та отримав підтримку коаліційної більшості, попри подвійне вето Президента. Це було розцінено як антиконституційна спроба монополізувати владу в державі Прем'єром, урядом і коаліцією.

У постреволюційний період великого значення набувають неформальні інститути, що лишень оформлюються у формальний спосіб. Приміром, приводом для розпуску Парламенту стало звинувачення більшості у «перекуповуванні» парламентарів, що не було підтверджено, проте «оформилося» в Указ Президента «Про дострокове

припинення повноважень Верховної Ради України» від 2 квітня 2007 р. Показовим був переговорний процес політичних акторів щодо виконання чи невиконання зазначеного указу. Значення неформальної домовленості В. Ющенка, В. Януковича та О. Мороза щодо визнання легітимності указу важко переоцінити.

Дострокові вибори до Верховної Ради, що відбулися 30 вересня 2007 р., знову змінили композицію акторів в уряді та в Парламенті. Проте на березень 2008 р. довгостроковість цієї архітектури лишається під питанням через загрозу розпуску і цієї Верховної Ради.

Очевидно, що теперішній етап політичного розвитку України ще не має ознак консолідації політичного режиму. Ще не сформовано сталу політичну архітектуру. Натомість політичні актори продовжують конкурувати між собою за ресурси. У політичній площині функціонують як формальні, так і неформальні політичні інститути, що обумовлено не тільки високим рівнем правової невизначеності, а також включенням неформальних інститутів до складу стратегій політичних акторів. Домінантний актор відсутній, проте це не означає відсутності претендентів на цю «посаду». Можливо, саме цей фактор найменше сприяє становленню сталої композиції акторів, що передуює консолідації нового політичного режиму.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що Помаранчева революція засвідчила реалізацію нелінійного сценарію трансформації політичного режиму в Україні. Революційні та постреволюційні події було розглянуто як етапи трансформаційного циклу, типового для країн, що здійснюють транзит від авторитаризму. Події листопада 2004 - січня 2005 рр. стали на заваді консолідації політичного режиму, що формувався на попередніх етапах трансформаційного процесу - з наявністю домінуючого актора, широким використанням неформальних інститутів та присутністю формальних. Революційні та постреволюційні події в Україні привнесли невизначеність у плані конфігурації інститутів і акторів. Ця невизначеність пояснюється процесом становлення композиції акторів та інститутів, адекватної вимогам політичного режиму, що трансформується за зміненням, нелінійним сценарієм.

Обриси майбутнього політичного режиму в Україні ще не однозначні - у процесі перерозподілу ресурсів політичні актори використовують як силові, так і компромісні стратегії, формальні та неформальні інститути. Проте з упевненістю можна сказати, що ключовим фактором вибору майбутнього політичного режиму буде остаточна композиція політичних акторів - виокремлення домінант-

ного актора чи віднайдення вдалої формули збалансування позицій політичних акторів за умови відсутності домінантного.

Розгортання політичних подій у постреволюційній Україні потребує подальшого моніторингу й аналізу. Зокрема, у фокусі уваги дослідників має

лишатися динаміка зміни політичної архітектури внаслідок конституційної реформи як прикладу формалізації перерозподілу владних ресурсів поміж політичними акторами. Це дозволить визначити напрямки консолідації політичного режиму в Україні.

1. *Амельченко А.* Проблема соціальної інтеграції в Україні у контексті осмислення досвіду Помаранчевої революції. По той бік розуміння: Україна та Європа після Помаранчевої революції: 36. наук. статей / За заг. ред. Г. Флікке та С. Кисельова // За матер. міжнар. наук, семінару «Перед визнанням: Україна та Європа після Помаранчевої революції», Київ - НаУКМА, 30 вересня 2005 року - К.: Атака, 2006. - С. 61-73.
2. *Бане В.* Элементы неопределенности в переходный период // Полис. - 1993. - № 1. - С. 44-51.
3. *Кірсенко М.* Історичне і міжнародне підґрунтя Помаранчевої революції. По той бік розуміння: Україна та Європа після Помаранчевої революції: 36. наук. статей / За заг. ред. Г. Флікке та С. Кисельова // За матер. міжнар. наук, семінару «Перед визнанням: Україна та Європа після Помаранчевої революції», Київ - НаУКМА, 30 вересня 2005 року. - К.: Атака, 2006. - С. 146-157.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року - К.: Українська Правнича Фундація, 1996 - 128 с.
5. *О'Доннелл Г.* Делегативная демократия // Пределы власти. - 1994. - № 2-3. - С. 52-69.
6. *Рахманін С.* Застійна реформа // Дзеркало тижня - 2003. - № 22 (447). - 14-20 червня (<http://www.dt.ua/1000/1030/38850/>).
7. Россия регионов: трансформация политических режимов / Общ. ред.: В. Гельман, С. Рыженков, М. Бри - М.: Весь мир; Berliner Debatte Wissenschaftsverlag, 2000.
8. *Саква Р.* Режимная система и гражданское общество в России // Полис - 1997. - № 1 - С. 61-82.
9. Україна: політична історія. XX - початок XXI ст. / Редрада: В. М. Литвин (голова) та ін. Редкол.: В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголови) та ін. - К.: Парламентське вид-во, 2007.
10. *Шевцова Л.* Посткоммунистическая Россия: логика трансформации и перспективы - М.: Московский центр Карнеги, 1995.
11. *Шмиттер Ф., Карл Т.* Что такое демократия, а что нет // Демократия. Теория и практика. - М.: Интерпракс, 1996 - С. 44-63.
12. *Якушик В.* Свобода слова или выражений? // День, - 2006. - 2 февраля. - № 14 (2236). - С. 4 (<http://www.day.kiev.ua/156684/>).
13. *Якушик В.* Українська революція 2004-2005 років. Спроба теоретичного аналізу // Політичний менеджмент. - 2006. - № 2. - С. 19-36 (<http://www.politik.org.ua/vidmagcontent.php3?ra=1&n=56&c=1180>).
14. *Collier D., Levitsky S.* Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research // World Politics. - 1997. - Vol. 49. - No 3. - P. 430-451.
15. *Dahl R.* Democracy and Its Critics. - New Haven and London: Yale University Press, 1989.
16. *Fish S.* The Advent of Multiparism in Russia: 1993-1995 // Post-Soviet Affairs. - 1995. - Vol. 11. - No 4.
17. *Huntington S.* The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century. - Norman, OK, and London: University of Oklahoma Press.
18. *Linz J.* Transitions to Democracy // Washington Quarterly. - 1990. - Vol. 13. - No. 3.
19. *O'Donnell G., Schmitter P.* Transitions from Authoritarian Rule. Tentative Conclusions about Uncertain Democracies - Baltimore and London: John Hopkins University Press, 1986.

V. Romanova

ORANGE REVOLUTION AS A PHASE OF TRANSFORMATION OF POLITICAL REGIME IN UKRAINE

An article is the research of Orange revolution in the context of political transformations in Ukraine. The author examines revolutionary and post-revolutionary events as the phases of transformation cycle which is typical for transitional regimes.